

amplectitur: quod pertinet ad septimum gradum. Et sic omnes isti gradus continentur sub sexto; & septimo superius enumeratis.

Ad quintum dicendum, quod illi tres gradus accipiuntur; non ex parte ipsius rei, id est secundum naturam humilitatis, sed per comparationem ad gradus hominum, qui sunt vel maiores, vel minores, vel æquales.

Ad sextum dicendum, quod etiam illa ratio procedit de gradibus humilitatis, non secundum ipsam naturam rei, secundum quam assignatur præmissi gradus, sed secundum diversas hominum conditiones.

QUÆSTIO CLXII.

De superbia,

In octo articulis distinctis.

Postea considerandum est de superbia: & primo de superbia in communi; secundo de peccato primi hominis, quod ponitur esse superbia.

Circa primum queruntur octo.

Primo, utrum superbia sit peccatum.

Secundo, utrum sit vitium speciale.

Tertio, in quo sit sicut in subiecto.

Quarto, de speciebus ejus.

Quinto, utrum sit peccatum mortale.

Sexto, utrum sit gravissimum omnium peccatorum.

Septimo, de ordine ejus ad alia peccata.

Octavo, utrum debeat poni vitium capitale.

ARTICULUS I. 784

Utrum superbia sit peccatum.

1. 2. quæst. LXXXIV. art. 2. & mal. quæst. VIII. art. 2. ad 16. & Psalm. XLVI.

AD primum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit peccatum. Nullum enim peccatum est repositum a Deo. Promittit enim Deus quod ipse facturus est; non est autem actor peccati. Sed superbia connumeratur inter repositas divinas: dicitur enim Isa. LX. 15. *Ponam te in superbiis secularum, gaudium in generationem & generationem.* Ergo superbia non est peccatum.

2. Præterea. Appetere divinam similitudinem non est peccatum: hoc enim naturaliter appetit qualibet creatura, & in hoc optimum ejus consistit, & præcipue hoc convenit rationali creaturæ, quæ facta est ad imaginem & similitudinem Dei. Sed, sicut dicitur in Lib. Sentent. Properi (sent. cxcxi.) *superbia est amor propria excellentia, per quam homo Deo as-*

similatur, qui est excellentissimus: unde dicit Augustinus in II. Confess. (cap. vi. ante med.) Superbia celsitudinem imitatur, cum tu sit unus super omnia Deus excellentissimus. Ergo superbia non est peccatum.

3. Præterea. Peccatum non solum contrariatur virtuti, sed etiam opposito vitio, ut patet per Philosophum in II. Ethic. (c. viii.) Sed nullum vitium invenitur oppositum esse superbia. Ergo superbia non est peccatum.

Sed contra est quod dicitur Tob. IV. 14. *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas.*

Respondeo dicendum, quod superbia nominatur ex hoc quod aliquis per voluntatem tendit supra id quod est. Unde dicit Isidorus in Lib. X. Etymol. (ad lit. S.) *Superbus dicitur est, quia super vult videri quam est: qui enim vult supergredi quod est, superbus est. Habet autem hoc ratio recta ut voluntas inuoluntate feratur in id quod est proportionatum sibi. Et ideo manifestum est quod superbia importat aliquid quod adversatur rationi rectæ.*

Hoc autem facit rationem peccati: quia secundum Dionysium cap. IV. de div. Nom. (part. IV. lect. 22.) *malum anime est præter rationem esse.* Unde manifestum est quod superbia est peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod superbia dupliciter accipi potest. Uno modo ex eo quod supergreditur regulam rationis: & sic dicitur eam esse peccatum. Alio modo potest superbia nominari simpliciter à superexcessu: & secundum hoc omne superexcedens potest nominari superbia: & ita repositum a Deo superbia, quasi quidam superexcessus bonorum. Unde & Glossa Hieronymi (super illud Isa. LXI. *Vos autem Sacerdotes*) dicit ibidem, *quod est superbia bona, & mala.*

Quamvis etiam dici possit, quod superbia ibi accipitur materialiter pro abundantia rerum, de quibus possunt homines superbiere.

Ad secundum dicendum, quod eorum quæ naturaliter homo appetit, ratio est ordinatrix: & ita si aliquis à regula rationis recedit vel in plus, vel in minus, erit talis appetitus viciosus, sicut patet de appetitu cibi, qui naturaliter desideratur. Superbia autem appetit excellentiam in excessu ad rationem rectam. Unde Augustinus dicit in XIV. de civ. Dei (cap. XLII. circ. princ.) quod *superbia est perverse celsitudinis appetitus.* Et inde est etiam quod, sicut Augustinus dicit in XIX. de civ. Dei (cap. XLII. à med.) *superbia perverse imitatur Deum: edit namque cum sociis aequalitatem sub illo, sed imponere vult sociis dominationem suam pro illo.*

Ad tertium dicendum, quod superbia directe opponitur virtuti humilitatis, quæ quodam-

dammodo circa eadem cum magnanimitate existit, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 1. ad 3.) Unde & vitium quod opponitur superbia, in defectum vergens, propinquum est vitio pusillanimitatis, quæ opponitur magnanimitati secundum defectum. Nam sicut ad magnanimitatem pertinet impellere animum ad magna contra desperationem; ita ad humilitatem pertinet retrahere animum ab inordinato appetitu magnorum contra presumptionem. Pusillanimitas autem, si importet defectum à perfectione magnorum, proprie opponitur magnanimitati per modum defectus; si autem importet applicationem animi ad aliqua viliora quam hominem deceant, opponitur humilitati secundum defectum, utrumque enim ex animi parvitate procedit: sicut & è contrario superbia potest secundum superexcessum & magnanimitati, & humilitati opponi, secundum rationes diversas: humilitati quidem, secundum quod subjectionem aspernatur; magnanimitati autem, secundum quod inordinate ad magna se extendit. Sed quia superbia superioritatem quamdam importat, directius opponitur humilitati; sicut & pusillanimitas, quæ importat parvitatem animi in magna tendentis, directius opponitur magnanimitati.

ARTICULUS II. 785

Utrum superbia sit speciale peccatum.

Inf. art. 8. corp. & 1. 2. quæst. LXXXIV. art. 2. & II. dist. V. quæst. 1. art. 3. corp. & dist. XLII. quæst. 11. art. 3. ad 2. & mal. quæst. VIII. art. 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit speciale peccatum. Dicit enim Augustinus in Lib. de natura, & gratia (cap. XXIX. parum à princ.) quod *superbia appellatio nullum peccatum invenit: & Prosper dicit in Lib. III. de vita contemplativa (cap. 11. parum à princ.) quod nullum peccatum sine superbia potest, vel potuit esse, aut poterit.* Ergo superbia est generale peccatum.

2. Præterea. Job XXXI. super illud, *Ux averiat hominem ab iniquitate,* dicit Glossa (ord.) quod, contra conditorem superbiere, est ejus præcepta peccando transcendere. Sed secundum Ambrosium (Lib. de parad. cap. VIII. parum ante med.) *omne peccatum est transgressio legi divine, & celsitium inobedientia mandatorum.* Ergo omne peccatum est superbia.

3. Præterea. Omne peccatum speciale alicui speciali virtuti opponitur. Sed superbia opponitur omnibus virtutibus: dicit enim Gre-

gorius XXXIV. Moral. (cap. XVII. à princ.) *Superbia nequaquam est unius virtutis excellentiæ contenta: contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis, ac pessifer mobis corpus omne corrumpit: & Isidorus dicit in Lib. II. de summo bono (cap. XXXVII. à med.) quod est ruina omnium virtutum.* Ergo superbia non est speciale peccatum.

4. Præterea. Omne peccatum speciale habet specialem materiam. Sed superbia habet generalem materiam: dicit enim Gregorius XXXIV. Moral. (cap. XVII. ante med.) quod *alter intumescit auro, alter eloquio, a ter infimis & terrenis rebus, alter summis celestibusque virtutibus.* Ergo superbia non est speciale peccatum, sed generale.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Libro de natura, & gratia (cap. XXX. circ. med.) *Quærat diligenter, & inveniet secundum legem Dei superbiam esse peccatum multum discretum ab aliis vitiis.* Genus autem non distinguitur à suis speciebus. Ergo superbia non est generale peccatum, sed speciale.

Respondeo dicendum, quod peccatum superbiae dupliciter potest considerari. Uno modo secundum propriam speciem, quam habet ex ratione proprii objecti: & hoc modo superbia est speciale peccatum, quia habet speciale objectum: est enim inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, ut dictum est (art. præc.) Alio modo potest considerari secundum redundantiam quamdam in alia peccata: & secundum hoc habet quamdam generalitatem, in quantum scilicet ex superbia oriri possunt omnia peccata, duplici ratione: uno modo per se, in quantum scilicet alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, qui est propria excellentia, ad quam potest ordinari omne id quod quis inordinate appetit; alio modo indirecte, & quasi per accidens, scilicet removendo prohibens, in quantum scilicet homo per superbiam contemnit divinam legem, per quam prohibetur à peccando, secundum illud Hierem. 11. 20. *Confregisti jugum, rupisti vincula, dixisti, Non serviam.*

Sciendum tamen, quod ad hanc generalitatem superbiæ pertinet quod omnia vitia interdum ex superbia oriri possunt; non autem ad eam pertinet quod omnia vitia semper ex superbia oriuntur. Quamvis enim omnia præcepta legis possit quis transgredi qualescumque peccato ex contemptu, qui pertinet ad superbiam; non tamen semper ex contemptu aliquis præcepta divina transgreditur, sed quandoque ex ignorantia, quandoque ex infirmitate. Et inde est quod, sicut Augustinus dicit in Lib. de nat. & grat. (c. XXIX. in med.) *multa peccata fieri que non sunt superbia.*

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus illa verba inducit in Lib. de nat. & gratia,

tia, non ex sua persona, sed ex persona alterius, contra quem disputat. Unde & postmodum improbat ea, ostendens quod non semper ex superbia peccatur.

Potest tamen dici, quod auctoritates ille intelliguntur quantum ad exteriorem effectum superbiæ, qui est transgredi præcepta, quod invenitur in quolibet peccato; non autem quantum ad interiorem actum superbiæ, qui est contemptus præcepti. Non enim semper peccatum fit ex contemptu, sed quandoque ex ignorantia, quandoque ex infirmitate, ut dictum est (in corp. art.)

Ad secundum dicendum, quod quandoque aliquis committit aliquid peccatum secundum effectum, sed non secundum affectum; sicut ille qui ignoranter occidit patrem, committit patricidium secundum effectum, sed non secundum affectum, quia hoc non intendebat: & secundum hoc transgredi præceptum Dei, dicitur esse contra Deum superbiere, secundum effectum quidem semper, non autem semper secundum affectum.

Ad tertium dicendum, quod peccatum aliquod potest corrumpere virtutem dupliciter. Uno modo per directam contrarietatem ad virtutem: & hoc modo superbia non corrumpit quamlibet virtutem, sed solum humilitatem, sicut & quodlibet aliud speciale peccatum corrumpit specialem virtutem sibi oppositam, contrarium agendo. Alio modo peccatum aliquod corrumpit virtutem, abutendo ipsa virtute, & sic superbia corrumpit quamlibet virtutem, inquantum scilicet ex ipsius virtutibus sumit occasionem superbiendi, sicut ex quibuslibet aliis rebus ad excellentiam pertinentibus. Unde non sequitur quod sit generale peccatum.

Ad quartum dicendum, quod superbia attendit specialem rationem objecti, quæ tamen inveniri potest in diversis materiis: est enim inordinatus amor propriæ excellentiæ: excellentia autem in diversis rebus potest inveniri.

ARTICULUS III. 786

Utrum superbia sit in irascibili sicut in subiecto.

Mal. quæst. viii. art. 3. & ver. quæst. i. art. 5. ad 10.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod superbia non sit in irascibili sicut in subiecto. Dicit enim Gregorius XXIII. Moral. (cap. x. ante med.) *Obstaculum veitatis tumor mentis est: quia dum istas, obtundit. Sed cognitio veritatis non pertinet ad irascibilem,*

(a) *Apud Nicolaum deest iusticia.*

sed ad vim rationalem. Ergo superbia non est in irascibili.

2. Præterea. Gregorius dicit in XXIV. Moral. (cap. vi. à med.) quod *superbi non eorum vitam considerant quibus se humiliando possunt, sed quibus superbiendo se præferant: & sic videtur quod superbia ex indebita consideratione procedat. Sed consideratio non pertinet ad irascibilem, sed potius ad rationalem. Ergo superbia non est in irascibili, sed potius in rationali.*

3. Præterea. Superbia non solum querit excellentiam in rebus sensibilibus, sed etiam in rebus spiritualibus, & intelligibilibus: ipsa autem principaliter consistit in contemptu Dei, secundum Iud. Eccl. x. 14. *Initium superbiæ hominis angustare à Deo. Sed irascibilis, cum sit pars appetitus sensitivi, non potest se extendere in Deum, & in intelligibilia. Ergo superbia non potest esse in irascibili.*

4. Præterea. Ut dicitur in Lib. Sentent. Prosperi (sent. cccxii.) *Superbia est amor propriæ excellentiæ. Sed amor non est in irascibili, sed in concupiscibili. Ergo superbia non est in irascibili.*

Sed contra est quod Gregorius in II. Moral. (cap. xxvi. parum à princ.) ponit contra superbiæ donum timoris. Timor autem pertinet ad irascibilem. Ergo superbia est in irascibili.

Respondendo dicendum, quod subiectum cuiuslibet virtutis, vel vicii oportet inquirere ex proprio objecto. Non enim potest esse aliud objectum habitus, vel actus, nisi quod est objectum potentiæ, quæ utrique subijcitur. Proprium autem objectum superbiæ est arduum: est enim appetitus propriæ excellentiæ, ut dictum est (art. 1. & 2. præc.) Unde oportet quod superbia aliquo modo ad vim irascibilem pertineat.

Sed irascibilis dupliciter accipi potest. Uno modo proprie: & sic est pars appetitus sensitivi, sicut & ira proprie sumpta, est quædam passio appetitus sensitivi. Alio modo potest accipi irascibilis largius, scilicet ut pertinet etiam ad appetitum intellectivum, cui etiam quandoque attribuitur ira, prout scilicet attribuimus iram Deo, & Angelis, non quidem secundum passionem, sed secundum iudicium (a) iustitiam iudicantis: & tamen irascibilis sic communiter dicta non est potentia distincta à concupiscibili, ut patet ex his quæ in primo dicta sunt (quæst. lxx. art. 4. & quæst. lxxxii. art. 5. ad 1. & 2.)

Si ergo arduum, quod est objectum superbiæ, esset solum aliquid sensibile, in quod posset tendere appetitus sensitivus, oporteret quod superbia esset in irascibili, quæ est pars appetitus sensitivi. Sed quia arduum, quod

respicit superbia, communiter invenitur & in sensibilibus, & in spiritualibus rebus; necesse est dicere, quod subiectum superbiæ sit irascibilis non solum proprie sumpta, prout est pars appetitus sensitivi, sed etiam communiter accepta, prout invenitur in appetitu intellectivo. Unde & in dæmonibus superbia ponitur.

Ad primum ergo dicendum, quod cognitio veritatis est duplex. Una pure speculativa: & hanc superbia indirecte impedit, subtrahendo causam. Superbus enim neque Deo intellectum suum subijcit, ut ab eo veritatis cognitionem percipiat, secundum illud Math. xi. 25. *Abcondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, id est à superbis, qui sibi sapientes, & prudentes videntur, & revelasti ea parvulis, id est humilibus: neque etiam ab hominibus addiscere dignatur: cum tamen dicitur Eccl. vi. 34. *Si inclinaveris aurem tuam, scilicet humiliter audiendo, excipies doctrinam. Alia autem est cognitio veritatis, scilicet affectiva: & talem cognitionem veritatis directe impedit superbia: quia superbi, dum delectantur in propria excellentia, excellentiam veritatis fastidiunt, ut Gregorius dicit XXIII. Moral. (cap. x. circ. med.) quod *superbi, etsi secreta quadam intelligendo percipiunt, eorum dulcedinem experiri non possunt; & si novissent quomodo sunt, ignorant quomodo sapiant. Unde & Proverb. xi. 2. dicitur: *Ubi humilitas, ibi sapientia.****

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1. & 2.) humilitas attendit ad regulam rationis rectæ, secundum quam aliquis veram æstimationem de se habet. Hanc autem regulam rectæ rationis non attendit superbia, sed de se majora existimat quam sint: quod contingit ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ: quia quod aliquis vehementer desiderat, facile credit; & ex hoc etiam ejus appetitus in altiora fertur quam sibi conveniat. Et ideo quæcumque conferunt ad hoc quod aliquis æstimet se supra id quod est, inducunt hominem ad superbiam: quorum unum est, quod aliquis consideret defectus aliorum; sicut è contra Gregorius ibidem dicit, quod *sancti viri virtutum consideratione vicissim sibi alios præferunt. Ex hoc ergo non habetur quod superbia sit in rationali, sed quod aliqua causa ejus in ratione existat.*

Ad tertium dicendum, quod superbia non est solum in irascibili, secundum quod est pars appetitus sensitivi, sed prout communis irascibilis accipitur, ut dictum est (in corp. art.)

Ad quartum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XIV. de civit. Dei (cap. vii. à med. & cap. ix.) *amor præcedit omnes alias*

animi affectiones, & est causa earum: & ideo potest poni pro qualibet aliarum affectionum. Et secundum hoc superbia dicitur esse amor propriæ excellentiæ, inquantum ex amore causatur inordinata presumptio alios superandi; quod proprie pertinet ad superbiæ.

ARTICULUS IV. 787

Utrum convenienter à Gregorio assignentur quatuor superbiæ species, scilicet æstimare bonum à seipso habere, sibi datum desuper credere pro suis accipisse meritis, iudicare se habere quod non habet, & despectis ceteris singulariter videri appetere habere quod habet.

II. dist. xxiv. quæst. 11. art. 4. & mal. quæst. viii. art. 4. & I. Corin. i. v. lect. 2. II. Ethic. lect. 3.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter assignentur quatuor superbiæ species, quas Gregorius assignat XXIII. Moral. (cap. iv.) dicens: *Quatuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur; cum bonum aut à seipso habere se æstimant, aut se sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accipisse meritis putant: aut certe cum iustant se habere quod non habent, aut despectis ceteris, singulariter videri appetunt habere quod habent. Superbia enim est vitium distinctum ab infidelitate, sicut etiam humilitas est virtus distincta à fide. Sed quod aliquis æstimat bonum se non habere à Deo, vel quod bonum gratiæ habeat ex meritis propriis, ad infidelitatem pertinet. Ergo non debet poni species superbiæ.*

2. Præterea. Idem non debet poni species diversorum generum. Sed iustantia ponitur species mendacii, ut supra habitum est (quæst. cx. art. 2. & quæst. cxiii.) Ergo non debet poni species superbiæ.

3. Præterea. Quædam alia videntur ad superbiæ pertinere, quæ hic non connumerantur: dicit enim Hieronymus quod *nihil est tam superbum, quam ingratum videri: & Augustinus dicit XIV. de civit. Dei (cap. xiv.) quod excusare se de peccato commisso ad superbiæ pertinet. Presumptio etiam, qua quis tendit ad assequendum aliquid quod supra se est, maxime ad superbiæ pertinere videtur. Non ergo sufficienter prædicta divisio comprehendit superbiæ species.*

4. Præterea. Inveniuntur alie divisiones superbiæ. Dividit enim Anselmus (in Lib. de similitudinib. cap. xxii. & seq.) exaltationem superbiæ, dicens, quod *quædam si in voluntate, quædam in sermone, quædam in operationibus. Bernardus etiam (tract. de grad. humilit. cap. x. & seq.) ponit duodecim gradus*

su-

superbia; qui sunt *curiositas, mentis levitas, in-
iuria laetitia, jactantia, singularitas, arrogan-
tia, presumptio, despectus peccatorum, simulata
confessio, rebellio, libertas peccandi, consuetudo*:
quæ non videntur comprehendi sub speciebus
à Gregorio assignatis. Ergo videtur quod in-
convenienter assignentur.

In contrarium (a) sufficit auctoritas Gre-
gorii.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra
dictum est (art. 1. & 3. huj. quæst.) superbia
importat immoderatam excellentiæ appetitum,
qui scilicet non est secundum rationem rec-
tam. Est autem considerandum, quod quæ-
libet excellentiæ consequitur aliquod bonum
habitum. Quod quidem potest tripliciter con-
siderari. Uno modo secundum se. Manifestum
est enim quod quanto majus est bonum quod
quis habet, tanto per hoc excellentiam ma-
jorem consequitur. Et ideo cum aliquis attri-
bitur sibi majus bonum quam habeat, con-
sequens est quod ejus appetitus tendat in ex-
cellentiam propriam ultra modum sibi con-
venientem: & sic est tertia species superbiæ,
cum scilicet aliquis jactat se habere quod non
habet.

Alio modo ex parte causæ, prout scilicet
excellentiam est quod aliquod bonum inest
aliqui à seipso quam quod inest ei ab alio.
Et ideo cum aliquis æstimat bonum quod ha-
bet ab alio, ac si haberet à seipso, fertur
per consequens appetitus ejus in propriam ex-
cellentiam supra suum modum. Est autem du-
pliciter aliquis causa sui boni, uno modo
efficienter, alio modo meritorie: & secun-
dum hoc sumuntur duæ primæ superbiæ speci-
es, scilicet cum quis à semetipso habere
æstimat quod à Deo habet, vel cum propriis
meritis sibi datum desuper credit.

Tertio modo ex parte modi habendi,
prout excellentior aliquis redditur ex hoc
quod bonum aliquod excellentius ceteris pos-
sedit: unde ex hoc etiam fertur inordinate
appetitus in propriam excellentiam: & se-
cundum hoc sumitur quarta superbiæ species,
quæ est, cum aliquis, aliis despectis, singu-
lariter vult videri.

Ad primum ergo dicendum, quod vera
æstimatio potest corrupti dupliciter: uno
modo in universali; & sic in his quæ ad fi-
dem pertinent, corrumpitur vera æstimatio
per infidelitatem: alio modo in aliquo parti-
culari eligibili; & hoc non facit infideli-
tatem; sicut ille qui fornicatur, æstimat pro
tempore illo bonum esse sibi fornicari; nec
tamen est infidelis, sicut esset, si in univer-
sali diceret, fornicationem esse bonam. Et
ita etiam est in proposito: nam dicere in uni-
versali aliquod bonum esse quod non est à

(a) Al. sufficit.

Deo, vel gratiam hominibus pro meritis da-
ri, pertinet ad infidelitatem; sed quod ali-
quis ex inordinato appetitu propriæ excellen-
tiæ ita de bonis suis gloriatur, ac si ea à se
habet, vel ex meritis propriis, pertinet ad
superbiam, & non ad infidelitatem, proprie
loquendo.

Ad secundum dicendum, quod jactantia
ponitur species mendacii quantum ad exte-
riorem actum, quo quis falso sibi attribuit
quod non habet; sed quantum ad interiorem
cordis arrogantiam ponitur à Gregorio spe-
cies superbiæ.

Ad tertium dicendum, quod ingratus est
qui sibi attribuit quod ab alio habet: unde
duæ primæ superbiæ species ad ingratitudinem
pertinent. Quod autem aliquis se excuset de
peccato quod habet, pertinet ad tertiam speci-
em: quia per hoc aliquis attribuit sibi bo-
num innocentiam, quod non habet. Quod au-
tem aliquis presumptuose tendat in id quod
supra ipsum est, præcipue videtur ad quartam
speciem pertinere, secundum quam aliquis
vult aliis præferri.

Ad quartum dicendum, quod illa tria
quæ ponit Anselmus, accipiuntur secundum
progressum peccati cujuslibet; quod primo
corde concipitur, secundo ore profertur, ter-
tio opere perficitur. Illa autem duodecim quæ
ponit Bernardus, sumuntur per oppositum
ad duodecim gradus humilitatis, de quibus su-
pra habitum est (quæst. præc. art. 6.) Nam
primus gradus humilitatis est, *corde, & corpo-
re semper humilitatem ostendere, despectis in terram
aspectibus*: cui opponitur *curiositas*, per quam
aliquis curioso ubique, & inordinate circumspicit.
Secundus gradus humilitatis est *ut pauca
verba, & rationalibus loquatur aliquis non
clausa voce*: contra quem opponitur *levitas
mentis*, per quam scilicet homo superbe se ha-
bet in verbo. Tertius gradus humilitatis est
ut non sit facilis, & promptus in risu: cui op-
ponitur *inepta letitia*. Quartus gradus humili-
tatis est *raciturnitas usque ad interrogationem*:
cui opponitur *jactantia*. Quintus gradus hu-
militatis est *tenere quod communis regula mo-
nasterii habet*: cui opponitur *singularitas*, per
quam scilicet aliquis sanctior vult apparere.
Sextus gradus humilitatis est *credere, & pro-
nuntiare se omnibus viliores*: cui opponitur
arrogantia, per quam scilicet homo se aliis
præfert. Septimus gradus humilitatis est *ad
omnia inuitem, & indignum se confiteri, &
credere*: cui opponitur *presumptio*, per
quam scilicet aliquis reputat se sufficientem
ad majores. Octavus gradus humilitatis
est *confessio peccatorum*: cui opponitur
despectus eorumdem. Nonus gradus hu-
militatis est *in duris, & asperis pa-*

tientiam amplecti: cui opponitur *simulata con-
fessio*, per quam scilicet aliquis non vult su-
bire poenam pro peccatis, quæ simulare con-
fiteatur. Decimus gradus humilitatis est *obedi-
entia*: cui opponitur *rebellio*. Undecimus gradus
humilitatis est *ut homo non delectetur facere pro-
prium voluntatem*: cui opponitur *libertas*, per
quam scilicet homo delectatur libere facere
quod vult. Ulтимus autem gradus humilitatis
est *timor Dei*: cui opponitur *peccandi consuetudo*,
quæ implicat Deum contemptum. In his
autem duodecim gradibus tanguntur non so-
lum superbiæ species, sed etiam quedam an-
tecedentia, & consequentia, sicut etiam su-
pra de humilitate dictum est (quæst. præc.
art. 6.)

ARTICULUS V. 788

Utrum superbia sit peccatum mortale.

IV. dist. xxxiii. quæst. 1. art. 3. quæst. 2.
ad 3.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod
superbia non sit peccatum mortale.
Quia super illud Psalmi. vii. *Domine Deus
meus si fecit istud*, dicit Glossa (ordin. Augus-
tini), scilicet universale peccatum, quod
est superbia. Si igitur superbia esset pec-
catum mortale, omne peccatum esset mor-
tale.

2. Præterea. Omne peccatum contrariatur
caritati. Sed superbia non videtur contrariari
caritati neque quantum ad dilectionem Dei,
neque quantum ad dilectionem proximi: quia
excellentiæ, quam quis inordinate per super-
biam appetit, non semper contrariatur hono-
ri Dei, aut utilitati proximi. Ergo superbia
non est peccatum mortale.

3. Præterea. Omne peccatum mortale
contrariatur virtuti. Sed superbia non con-
trariatur virtuti, sed potius ex ea oritur:
quia, ut Gregorius dicit XXXIV. Moral.
(cap. xviii. ante med.) aliquando homo ex
superbia, *causibusque virtutibus intamescit*. Ergo
superbia non est peccatum mortale.

Sed contra est quod Gregorius in eodem
Lib. (ibid. circ. fin.) dicit, quod *evidentissi-
mum reproborum signum superbia est; at contra
humilitas electorum*. Sed homines non sunt re-
probi pro peccatis venialibus. Ergo superbia
non est peccatum veniale, sed mortale.

Respondeo dicendum, quod superbia hu-
militati opponitur. Humilitas autem proprie
respicit subjectionem hominis ad Deum, ut
supra dictum est (quæst. præc. art. 1. ad 5.)
Unde è contrario superbia proprie respicit de-
fectum hujus subjectionis, secundum scilicet
quod aliquis se extollit supra id quod est sibi

prefixum secundum divinam regulam, vel
mensuram, contra id quod Apostolus dicit II.
ad Corinth. x. 13. *Non autem nos in immen-
sum gloriamur, sed secundum mensuram, qua
mensus est nobis Deus*. Et ideo dicitur Eccli. x.
14. quod *initium superbiæ hominis est apostatare
à Deo*: quia scilicet in hoc radix superbiæ con-
sideratur quod homo aliquid aliter non subicitur
Deo, & regule ipsius.

Manifestum est autem quod hoc ipsum
quod est non subici Deo, habet rationem
peccati mortalis, hoc enim est averti à Deo:
unde consequens est quod superbia secundum
genus suum sit peccatum mortale.

Sicut tamen in aliis quæ ex suo genere
sunt peccata mortalia (puta fornicatione, &
adulterio) sunt aliqui motus qui sunt pecca-
ta venialia propter eorum imperfectionem,
quia scilicet preveniunt rationis iudicium, &
sunt præter ejus consensum; ita etiam & cir-
ca superbiam accidunt quodammodo motus su-
perbiæ sunt peccata venialia, dum eis ratio
non consentit.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut
supra dictum est (art. 2. huj. quæst.) super-
bia non est universale peccatum per suam
essentiam, sed per quamdam redundantiam,
inquantum scilicet ex superbia omnia peccata
oriri possunt. Unde non sequitur quod omnia
peccata sint mortalia, sed solum quod omnia
oriuntur ex superbia completa, quam diximus
esse peccatum mortale.

Ad secundum dicendum, quod superbia
semper quidem contrariatur dilectioni divinæ,
inquantum scilicet superbus non se subicit
divinæ regule, prout debet; & quandoque
etiam contrariatur dilectioni proximi, in-
quantum scilicet aliquis inordinate se præfert
proximo, aut ab ejus subiectione se subtrahit:
in quo etiam derogatur divinæ regule, ex
qua sunt hominum ordines instituti, prout
scilicet unus eorum sub alio esse debet.

Ad tertium dicendum, quod superbia non
oritur ex virtutibus sicut ex causa per se, sed
sicut ex causa per accidens, inquantum scilicet
aliquis ex virtutibus occasione super-
biæ sumit. Nihil autem prohibet quin unum
contrariorum sit alterius causa per accidens,
ut dicitur in VIII. Physic. (text. 8.) Unde
etiam de ipsa humilitate aliqui superbiunt.

ARTICULUS VI. 789

Utrum superbia sit gravissimum peccatorum. ... Inf. art. 7. ad 4. & Psalm. xviii. fin. & II. Corinth. xii. lect. 3.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit gravissimum peccatorum. Quanto enim aliquod peccatum difficilius cavetur, tanto videtur esse levius. Sed superbia difficillime cavetur: quia, sicut Augustinus dicit in Regula, (scilicet epist. cxxv. al. cxxv. ante med.) cetera peccata in malis operibus exercentur ut fiant; superbia autem bonis operibus infatuatur, ut pereant. Ergo superbia non est gravissimum peccatorum.

Præterea. Majus malum majori bono opponitur, ut Philosophus dicit in VIII. Ethic. (cap. x. circ. princ.) Sed humilitas, cui opponitur superbia, non est maxima virtutum; ut supra habitum est (quæst. præc. art. 5.) Ergo & vitia quæ opponuntur majoribus virtutibus, puta infidelitas, desperatio, odium Dei, homicidium, & alia hujusmodi, sunt graviora peccata quam superbia.

Præterea. Majus malum non punitur per minus malum. Sed interdum superbia punitur per alia peccata, ut patet ad Rom. 1. 28. ubi dicitur, quod Philosophi per elationem cordis traditi sunt in reprobum sensum, ut faciant que non conveniunt. Ergo superbia non est gravissimum peccatorum.

Sed contra est quod super illud Psalm. cxviii. Superbi inique agebant usquequaque, dicit Glossa (interl. implic. & Ambros. odonar. vii. in hunc. Psalm.) „Maximum peccatum „ in homine est superbia.“

Respondeo dicendum, quod in peccato duo attenduntur, scilicet conversio ad commutabile bonum, quæ materialiter se habet in peccato; & averio à bono incommutabili, quæ est formalis, & completiva ratio peccati. Ex parte autem conversionis non habet superbia quod sit maximum peccatorum: quia celsitudo, quam superbia inordinate appetit, secundum suam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis.

Sed ex parte aversionis superbia habet maximam gravitatem: quia in aliis peccatis homo à Deo averitur vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, sive propter desiderium cupiditatis alterius boni; sed superbia habet aversionem à Deo, ex hoc ipso quod non vult Deo, & ejus regulæ subijci. Unde Boetius dicit, quod cum omnia vitia fugiant à Deo, sola superbia se Deo opponit. Propter quod etiam specialiter dicitur Jacobi 1v. 6. quod Deus superbis resistit. Et ideo averti à Deo, & ejus præceptis, quod est quasi

consequens in aliis peccatis; per se ad superbiam pertinet, cuius actus est Dei contemptus. Et quia id quod est per se, potius est eo quod est per aliud; consequens est quod superbia sit gravissimum peccatorum secundum suum genus; quia excedit in aversione, quæ formaliter complet peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquod peccatum difficile cavetur dupliciter. Uno modo propter vehementiam impugnationis; sicut ira vehementer impugnat propter suam imperum; & adhuc difficilior est resistere concupiscentiæ propter ejus connaturalitatem; ut dicitur in II. Ethic. (cap. 13. non procul à fine.) Et talis difficultas vitandi peccatum gravitatem peccati diminuit: quia quanto aliquis minoris tentationis impetu cadit, tanto gravius peccat, ut Augustinus dicit. Alio modo difficile est vitare aliquod peccatum propter ejus latentiam; & hoc modo superbiam difficile est vitare, quia etiam ex ipsis bonis occasione sumit, ut dictum est (art. præc. ad 3.) Et ideo signanter Augustinus dicit, quod bonis operibus infatuatur; & in Psal. cxli. 4. dicitur: In via hæc, quæ ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Et ideo motus superbiæ occulte subrepens non habet maximam gravitatem; antequam per iudicium rationis deprehendatur; sed postquam deprehensus fuerit per rationem, tunc facile vitatur tum ex consideratione propria infirmitatis, secundum illud Eccli. x. 9. Quis superbis terra, & cinis? tum etiam ex consideratione magnitudinis divinæ, secundum illud Job xv. 13. Quid tunc contra Deum spiritus tuus? tum etiam ex imperfectione bonorum de quibus superbi homo, secundum illud Isaie xl. 6. Omnis caro fœsum; & omnis gloria ejus quasi fœs agris: & infra cap. lxiv. 6. Quasi pannus menstruæ universæ justitiæ nostræ.

Ad secundum dicendum, quod oppositio vitii ad virtutem attenditur secundum obiectum, quod consideratur ex parte conversionis: & secundum hoc superbia non habet quod sit maximum peccatorum, sicut nec humilitas quod sit maxima virtutum. Sed ex parte aversionis est maximum; utpote aliis peccatis magnitudinem prestans: nam per hoc ipsum infidelitatis peccatum gravius redditur, si ex superbiæ contemptu procedat, quam si ex ignorantia, vel infirmitate proveniat. Et idem dicendum est de desperatione, & aliis hujusmodi.

Ad tertium dicendum, quod sicut in syllogismis ducentibus ad impossibile quandoque aliquis convincitur per hoc quod ducitur ad inconvenientem magis manifestum; ita etiam ad convincendum superbiam hominum Deus aliquos punit; permittens eos tueri in peccata carnalia; quæ est sint minoria; tamen manifestiorem turpitudinem continent. Unde In-

dorus dicit in Lib. II. de summo bono (cap. xxxviii.) omni vitio deteriori esse superbiam, seu propter hoc quod à summi personis, & prima assumunt, seu quod de opere justitiæ & virtutis exoritur, minusque culpa ejus sentitur. Luxuria vero carnis ideo notabilis omnibus est, quoniam statim per se turbat ejus & tamen, dispensante Deo, superbia minor est. Sed qui detinetur superbia, & non sentit, labitur in carnis luxuriam, ut per hanc humiliatus à confusione exurgat.

Ex quo etiam patet gravitas ipsius superbiæ. Sicut enim medicus sapiens in remedium majoris morbi impitit infirmum in leviori morbum incidere; ita etiam peccatum superbiæ gravius esse ostenditur ex hoc ipso quod pro eo remediò Deus permittit tueri homines in alia peccata.

ARTICULUS VII. 790

Utrum superbia sit primum omnium peccatorum.

II. Cr. xii. lect. 4.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit primum omnium peccatorum. Primum enim labitur in omnibus consequentibus. Sed non omnia peccata sunt cum superbia; nec oriuntur ex superbia: dicit enim Augustinus in Lib. de natura, & gratia (cap. xxix. in med.) quod multa peccata sunt que non sunt superbiæ. Ergo superbia non est primum omnium peccatorum.

Præterea. Eccli. x. 14. dicitur, quod initium superbiæ est apostatare à Deo. Ergo apostatare à Deo est prius quam superbia.

Præterea. Ordo peccatorum esse videtur secundum ordinem virtutum. Sed humilitas non est prima virtutum, sed magis fides. Ergo superbia non est primum peccatorum.

Præterea. II. ad Tim. 1. 13. dicitur: Mali homines, & seductores proficiunt in pejus: & ita videtur, quod principium malitiæ hominis non sit à maximo peccatorum. Sed superbia est maximum peccatorum, ut dictum est (art. præc.) Non est igitur primum peccatorum.

Præterea. Id quod est secundum apparentiam, & fictionem, est posterius eo quod est secundum veritatem. Sed Philosophus dicit in III. Ethic. (cap. vii. circ. med.) quod superbus est filius fortitudinis, & audacia. Ergo vitium audaciæ est prius vitio superbiæ.

S. Thm. Op. Tom. IV.

(a) Nicolajus graviora.

Sed contra est quod dicitur Eccli. x. 15. Initium omni peccati est superbia.

Respondeo dicendum, quod illud quod est per se, est primum in quolibet genere. Dictum est autem supra (art. præc.) quod aversio à Deo, quæ formaliter complet rationem peccati, pertinet ad superbiam per se, ad alia autem peccata ex consequenti: & inde est quod superbia habet rationem primi peccati, & est etiam principium omnium peccatorum, ut supra dictum est (1. 2. quæst. lxxxiv. art. 2.) cum de causis peccati ageretur, ex parte aversionis, quæ est principalior in peccato.

Ad primum ergo dicendum, quod superbia dicitur esse omni peccati initium, non quia quodlibet peccatum singulariter ex superbia oriatur, sed quia quodlibet genus peccati natum est ex superbia ori, ut supra dictum est. Ad secundum dicendum, quod apostatare à Deo dicitur esse superbiæ humanæ initium, non quasi aliquod aliud peccatum à superbia existens, sed quia est prima superbiæ pars. Dicitur enim (art. 3. huj. quæst.) quod superbia principaliter respicit subjectionem divinam, quam contemnit; ex consequenti autem contemnit subijci creaturæ propter Deum.

Ad tertium dicendum, quod non oportet esse eodem ordinem virtutum, & vitiorum. Nam vitium est contrarium virtutis. Id autem quod est primum in generatione, est posterum in corruptione. Et ideo sicut fides est prima virtutum; ita infidelitas est ultimum peccatorum, ad quam homo quandoque per alia peccata perducitur. Unde super illud Psal. cxxxvi. Examine, & in omni, usque ad fundamentum in ea, dicit Glossa, quod „ conservatione „ vitiorum subrepti dissident: „ & Apostolus dicit. I. ad Timoth. 1. 19. quod quidam repellentes conscientiam bonam circa fidem naufragaverunt.

Ad quartum dicendum, quod superbia dicitur esse gravissimum peccatorum ex eo quod per se competit principio, ex quo attenditur gravitas in peccato. Et ideo superbia causat gravitatem aliorum peccatorum. Contigit ergo ante superbiam esse aliqua peccata (a) leviora, quæ etiam ex ignorantia, vel infirmitate committuntur. Sed inter graviora peccata primum est superbia, sicut causa, per quam alia peccata aggravantur. Et quia id quod est primum in causando peccata; est etiam ultimum in recedendo; ideo super illud Psal. xviii. Emundabor à delicto maximo, dicit Glossa (interl.), hoc est à delicto superbiæ, quod „ est ultimum recedentibus ad Deum, & primum recedentibus à Deo.“

Ad quintum dicendum, quod Philosophus

Gg

ponit superbiam circa fictionem fortitudinis, non quia solum in hoc consistat, sed quia per hoc homo reputat magis se posse excellentiam apud homines consequi, si audax, vel fortis videatur.

ARTICULUS VIII. 791

Utrum superbia debeat poni vitium capitale.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod superbia debeat poni vitium capitale. Iste docet enim (Lib. Comment. in Deut. cap. xvii.) & Cassianus (Lib. V. de institut. Cenob. cap. 1. & Lib. XII.) enumerant superbiam inter vitia capitalia.

Præterea, superbia videtur esse idem inani gloriæ, quia utraque excellentiam quaerit. Sed inanis gloria ponitur vitium capitale. Ergo etiam superbia debet poni vitium capitale.

Præterea, Augustinus dicit in Libro de virginitate (cap. xxxi. circ. med.) quod superbia invidiam parit, nec unquam est sine tali comite. Sed invidia ponitur vitium capitale, ut supra dictum est (quæst. xxxvi. art. 4.) Ergo multo magis superbia.

Sed contra est quod Gregorius XXXI. Moralium (cap. xvi. à med.) non enumerat superbiam inter vitia capitalia.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex supradictis patet (art. 2. huj. quæst. & art. 5. ad 1.) superbia dupliciter considerari potest: uno modo secundum se, prout scilicet est quoddam speciale peccatum; alio modo, secundum quod habet quandam universalem influentiam in omnia peccata. Capitalia autem vitia ponuntur esse quædam specialia peccata, ex quibus multa genera peccatorum oriuntur. Et ideo quidam considerantes superbiam, secundum quod est quoddam speciale peccatum, commemoraverunt eam aliis vitiis capitalibus.

Gregorius vero considerans universalem ejus influentiam, quam habet in omnia vitia, ut dictum est (art. 2. huj. quæst.) non commemoravit eam aliis capitalibus vitiis, sed posuit eam reginam omnium vitiorum, & matrem: unde (a) dicit in XXXI. Moralium (loc sup. cit.) *Isa ditionum regina superbia, cum devotum plene cor cepit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus, devastandum tradit, ex quibus ditionum multitudinem oriuntur.*

Et per hoc patet responso ad primum.

Ad secundum dicendum, quod superbia non est idem inani gloriæ, sed causa ejus. Nam superbia inordinate excellentiam appetit; sed inanis gloria appetit excellentiam manifestationem.

(a) *Al. h. repetitur Gregorius.*

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod invidia, quæ est vitium capitale, oritur ex superbia, non sequitur quod superbia sit vitium capitale, sed quod sit aliquid principalis capitalibus vitiis.

QUÆSTIO CLXIII.

De peccato primi hominis,

in quatuor articulis divisæ.

DEinde considerandum est de peccato primi hominis, quod fuit per superbiam: & primo de peccato ejus; secundo de pena peccati; tertio de tentatione, qua inductus est ad peccandum.

Circa primum quaeruntur quatuor.

Primo, utrum primum peccatum hominis fuerit superbia.

Secundo, quid primus homo peccando appetierit.

Tertio, utrum ejus peccatum fuerit gravius omnibus aliis peccatis.

Quarto, quis plus peccaverit, utrum vir, vel mulier.

ARTICULUS I. 792

Utrum primi hominis peccatum fuerit superbia.

Inf. art. 3. & 4. cor. & III. P. quæst. I. art. 3. cor. & II. dist. xxiii. quæst. 1. art. 1. & mala quæst. vii. art. 7. ad 12. 13. & 16. Rom. v. lect. 5. fin. & I. Tim. 11. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur quod superbia non fuerit primi hominis peccatum. Dicit enim Apostolus ad Rom. v. 19. quod per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. Sed primi hominis peccatum est ex quo omnes peccatores constituti sunt originali peccato. Ergo inobedientia fuit primi hominis peccatum, & non superbia.

Præterea, Ambrosius dicit super Luc. (cap. iv. super illud *Dixit autem illi diabolus*) quod eo ordine diabolus Christus tentavit, quo primum hominem deiecit. Sed Christus primo tentatus est de gula, ut patet Matth. iv. 3. cum ei dictum est: *Si filius Dei es, dic ut lapidei isti panes fiant.* Ergo primum peccatum primi hominis non fuit superbia, sed gula.

Præterea, homo, diabolo suggerente, peccavit. Sed diabolus tentans hominem scientiam repromisit, ut patet Gen. 111. Ergo primum inordinatio hominis fuit per appetitum scientiæ, quod pertinet ad curiositatem. Ergo

cu-

curiositas fuit primum peccatum, & non superbia.

Præterea, Super illud I. ad Tim. 11. *Mulier seducta in preparatione fuit*, dicit Glossa (ordin. Augustini Lib. XI. super Gen. ad lit. cap. ult. à med.) „Hanc seductionem appellavit proprie Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, verum esse putatum est; scilicet quod Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quod sciebat eos, si tergisent, velut deos futuros, tamquam eis Divinitatem invideret, qui eos homines fecerat.“ Sed hoc credere pertinet ad infidelitatem. Ergo primum peccatum hominis fuit infidelitas, & non superbia.

Sed contra est quod dicitur Eccl. x. 15. *Initium omnis peccati superbia.* Sed peccatum primi hominis est initium omnis peccati, secundum illud Rom. v. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit.* Ergo primum peccatum hominis fuit superbia.

Respondeo dicendum, quod ad unum peccatum multi motus concurrere possunt: inter quos ille habet rationem primi peccati in quo primo inordinatio invenitur. Manifestum est autem quod primo invenitur inordinatio in motu interiori anime quam in actu exteriori corporis: quia, ut Augustinus dicit in I. de civ. Dei (cap. xviii. à med.) *non amittitur corporis sanctitas, manente anime sanctitate.* Inter motus autem interiores prius movetur appetitus in finem quam in id quod quaeritur propter finem: & ideo ibi fuit primum peccatum hominis, ubi posuit esse primus appetitus inordinati finis. Sic autem homo erat in statu innocentie institutus, ut nulla esset rebellio carnis ad spiritum. Unde non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc quod appetierit aliquid sensibile bonum, in quod carnis concupiscentia tendit præter ordinem rationis. Relinquitur igitur quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc quod aliquid bonum spirituale inordinate appetiit. Non autem inordinate appetiisset, appetendo id secundum suam mensuram ex divina regula prestitutam. Unde relinquitur quod primum peccatum hominis fuit in hoc quod appetiit quoddam spirituale bonum supra suam mensuram; quod pertinet ad superbiam.

Unde manifestum est quod primum peccatum primi hominis fuit superbia.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod homo non obediit divino precepto, non fuit propter se ab eo volitum: quia hoc non posset contingere, nisi præsupposita inordinatione voluntatis. Relinquitur ergo quod voluerit propter aliquid aliud. Primum autem quod inordinate voluit, fuit propria excellentia: & ideo inobedientia in eo causata fuit ex

S. Thom. Op. Tom. IV.

superbia. Et hoc est quod Augustinus dicit ad Orosium (in dialog. Qg. Lxx. quæst. iv. ante med.) quod *homo clatus superbiam; sua ipsi serpenti obediens; præcepta Dei contempsit.*

Ad secundum dicendum, quod in peccato primorum parentum etiam gula locum habuit. Dicitur enim Gen. 111. 6. *Vidit mulier quod lignum esset bonum ad vescendum, pulchrum oculis, aspectuque delectabile; & cecit de fructu ejus, & comedit.* Non tamen ipsa bonitas, & pulchritudo cibi fuit primum motivum ad peccandum, sed potius suavis serpens, qui dixit: *Aperientur oculi vestri; & eritis sicut dii: quod appetendo superbiam mulier incurrit.* Et ideo peccatum gula derivatum est ex peccato superbia.

Ad tertium dicendum, quod appetitus scientiæ causatus fuit in primis parentibus ex inordinato appetitu excellentiæ: unde & in verbis serpentis præmittitur: *Eratis sicut dii: & postea subditur: Sciens bonum, & malum.*

Ad quartum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XI. super Genesim ad lit. (cap. xxx.) à med. *verbis serpentis mulier non crederet, à bona, atque utili re divinitus se fuisse prohiberi, nisi jam inisset menti amor ille proprie potestatis, & quædam de se superbia presumpcio.* Quod non est sic intelligendum, quasi superbia præcesserit suasionem serpentis, sed quia statim post suasionem serpentis invaluit mentem ejus elatio, ex qua consecutum est ut crederet verum esse quod dæmon dicebat.

ARTICULUS II. 793

Utrum superbia primi hominis fuerit in hoc quod appetiit divinam similitudinem.

Inf. xviii. lect. 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod superbia primi hominis non fuerit in hoc quod appetiit divinam similitudinem. Nullus enim peccat appetendo id quod sibi competit secundum suam naturam. Sed similitudo Dei competit homini secundum suam naturam: dicitur enim Genes. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Ergo non peccavit divina similitudinem appetendo.

Præterea, in hoc videtur primus homo divinam similitudinem appetiisse, ut scientia boni, & mali possetur: hoc enim ei à serpente suggereretur: *Eratis sicut dii, scientes bonum, & malum.* Sed appetitus scientiæ est homini naturalis, secundum illud Philosophi in princ. Metaphys. *Omnes homines naturæ scire desiderant.* Ergo non peccavit appetendo divinam similitudinem.

Gg 1

3. Præ-

3. Præterea. Nullus sapiens eligit id quod est impossibile. Primus autem homo sapientia præditus erat, secundum illud Eccli. xv. 1. 5. Disciplina intellectus replevit illum. Cum ergo omne peccatum consistat in appetitu delibato, qui est electio, videtur quod primus homo non peccaverit appetendo aliquid impossibile. Sed impossibile est esse hominem similem Deo, secundum illud Exod. xv. 11. Qui similis tui in fortibus, Domine? Ergo primus homo non peccavit appetendo divinam similitudinem.

Sed contra est quod super illud Psalm. LXXVII. Quæ non rapui, tunc exercebam, dicit Augustinus (est in Glossa ord.), Adam, & E. rapere voluerunt Divinitatem, & per hoc dividerentur.

Respondet dicendum, quod duplex est similitudo. Una omnimodæ æquivalentiæ: & hæc similitudo ad Deum primi parentes non appetierunt: quia talis similitudo ad Deum non cadit in apprehensione, præcipue sapientis.

Alia autem est similitudo imitationis, qualis possibilis est creaturæ ad Deum, in quantum videlicet participat aliquid de similitudine ipsius secundum suum modum. Dionysius enim dicit in 1. cap. de divin. Nom. (à med. lect. 32.) Eadem similitudo sunt Deo, & divinitatis illud quidem secundum contingentem imitationem, hoc autem, secundum quod causata minus habet ad causam. Quodlibet autem bonum in creatura existens est quodam participata similitudo primi boni. Et ideo ex hoc ipso quod homo appetit aliquid spirituale bonum supra suam mensuram, ut dictum est (art. præc.) consequens est quod appetit divinam similitudinem inordinate.

Considerandum tamen est, quod appetus est proprie rei non habitæ. Bonum autem spirituale, secundum quod creatura rationalis divinam participat similitudinem, potest secundum rem attendi. Primo quidem secundum ipsum esse nature: & talis similitudo ab ipso creationis principio fuit impressa & homini, de quo dicitur Gen. 1. 26. quod Deus fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam. & Angelo, de quo dicitur Eccli. xxvii. 12. Tu figuratum similitudinis. Secundo vero quantum ad cognitionem: & hæc etiam similitudinem in sui creatione Angelus accepit: unde in præmissis verbis cum dictum esset, Tu figuratum similitudinis, statim subditur, Plenus sapientia. Sed primus homo in sui creatione istam similitudinem nondum actu adeptus erat, sed solum in potentia. Tertio quantum ad potestatem operandi: & hæc similitudinem nondum erant in actu assecuti neque Angelus, neque homo in ipso creationis principio; quia

utrique testabatur aliquid agendum; quo ad beatitudinem pervenirent.

Et ideo cum uterque (scilicet diabolus, & primus homo) inordinate divinam similitudinem appetere, huiusmodi appetitus appetendo similitudinem nature. Sed primus homo peccavit principaliter appetendo similitudinem Dei quantum ad scientiam boni, & mali, sicut serpens ei suggestit, ut scilicet per virtutem proprie nature determinaret sibi quid esset bonum, & quid malum ad agendum; vel etiam ut per seipsum præcognosceret quid sibi boni, vel mali esset futurum: & secundario peccavit appetendo similitudinem Dei quantum ad propriam potestatem operandi, ut scilicet virtute proprie nature operaretur ad beatitudinem consequendam. Ut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxx. cit. med.) quod menti mulieris inhegit amor propria potestatis. Sed diabolus peccavit appetendo similitudinem Dei quantum ad potestatem. Unde Augustinus dicit in Libro de vera religione (cap. xli. circ. med.) quod magis voluit sua potentia frui quam Dei. Verumtamen quantum ad aliquid uterque Deo æquiparari appetit; in quantum scilicet uterque sibi inniti voluit, contempto divine regule ordine.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de similitudine nature, ex cuius appetitu homo non peccavit, ut dictum est. Sed ad secundum dicendum, quod appetere similitudinem Dei absolute quantum ad scientiam, non est peccatum; sed appetere huiusmodi similitudinem inordinate, id est supra mensuram suam, peccatum est. Unde super illud Psalm. Lxx. Deus, quis similis erit tibi? dicit Augustinus (est in Glossa ord.) Qui per se vult esse, ut Deus à nullo est, est, perversè vult esse similis Deo; ut diabolus, qui noluit esse sub eo, & homo, qui ut servus noluit teneri præceptis.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de similitudine æquivalentiæ, ut dicitur in Glossa ord. 1. 2. Tu figuratum similitudinis. Secundo vero quantum ad cognitionem: & hæc etiam similitudinem in sui creatione Angelus accepit: unde in præmissis verbis cum dictum esset, Tu figuratum similitudinis, statim subditur, Plenus sapientia.

Sed primus homo in sui creatione istam similitudinem nondum actu adeptus erat, sed solum in potentia. Tertio quantum ad potestatem operandi: & hæc similitudinem nondum erant in actu assecuti neque Angelus, neque homo in ipso creationis principio; quia

ARTICULUS III 794

Utrum peccatum primorum parentum fuerit cæteris gravius.

1. 2. quæst. LXXXIII. art. 3. cor. & II. diff. in XXI. quæst. art. 5. diff. XXXI. in expositio ad I. 2. cor. in 1. cor. in 2. cor. in 3. cor. in 4. cor. in 5. cor. in 6. cor. in 7. cor. in 8. cor. in 9. cor. in 10. cor.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod peccatum primorum parentum fuerit cæteris gravius. Dicit enim Augustinus XIV. de civi. Dei (cap. 8. v. non remote à princ.) Magna fuit in peccando iniquitas, ubi tanta fuit non peccandi facilitas. Sed primi parentes maximam habuerunt facilitatem ad non peccandum, quia nihil habebant intrinsecus quod eos ad peccatum impelleret. Ergo peccatum primorum parentum fuit cæteris gravius.

2. Præterea. Poena proportionatur culpe. Sed peccatum primorum parentum gravius est puniunt; quia per ipsum mors intravit in hunc mundum; ut Apostolus dicit ad Rom. v. 12. Ergo peccatum illud fuit gravius cæteris peccatis.

3. Præterea. Primum in qualibet genere videtur esse maximum; ut dicitur in II. Metaphysicæ (text. 26.) Sed peccatum primorum parentum fuit primum inter alia peccata hominum. Ergo fuit maximum. Sed contra est quod Origènes dicit (Lib. 10. Periarch. cap. 1. in fine.) Non arbitror quod aliquis ex his qui in summo perfectione constituti gradus ad subitum evadunt, sed paulatim, & per partes de seipsum necesse est. Sed primi parentes in sublimi, perfectoque gradu constituebant. Non ergo eorum primum peccatum fuit maximum omnium peccatorum.

Respondet dicendum, quod duplex gravitas in peccato attendi potest. Una quidem ex ipsa specie peccati, sicut dicitur; ad tertium esse gravius peccatum simpliciter fornicatione; alia autem est gravitas peccati, quæ attenditur secundum aliquam circumstantiam loci, vel persone, aut temporis. Prima autem gravitas essentialior est peccato, & præcipuo: unde secundum eam magis peccatum dicitur grave quam secundum aliam. Dicitur autem esse igitur, quod peccatum primi hominis non fuit gravius omnibus aliis peccatis humanis secundum speciem peccati. Est enim superbia secundum suum genus habet quandam excellentiam inter alia peccata; maior tamen est superbia quæ quis Deum negat, vel blasphemat, quam superbia quæ quis inordinate divinam similitudinem appetit, qualis fuit superbia primorum parentum, ut dictum est (art. præc.)

Sed secundum conditionem personarum peccatum illud habuit maximam gravitatem propter perfectionem status ipsorum. Et ideo dicendum est, quod illud peccatum fuit quidem secundum quid gravius, non tamen simpliciter. Ad primum ergo dicendum, quod illa ratio procedit de gravitate peccati ex circumstantia peccantis, quæ multum quæritur in peccato. Ad secundum dicendum, quod magnitudo poenæ quæ consecuta est ad illud primum peccatum, non correspondet secundum quantitatem propriae speciei, sed in quantum fuit primum, quia ex hoc interitus est innocentia primi status, quæ subtracta, deordinata est tota natura humana.

Ad tertium dicendum, quod in his quæ sunt per se ordinata, oportet id quod est primum, esse maximum. Talis autem ordo non attenditur in peccatis; sed in utriusque per accidens sequitur post illud. Unde non sequitur quod primum peccatum sit maximum.

ARTICULUS IV

Utrum peccatum Adæ fuerit gravius quam peccatum Evæ.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod peccatum Adæ fuerit gravius quam peccatum Evæ. Dicitur enim I. ad Tim. 2. 14. quod Adam non est seductus, mulier autem est seducta in peccatione sua: & sic videtur quod peccatum mulieris fuerit ex ignorantia, peccatum autem viri ex certa scientia. Sed huiusmodi peccatum est gravius, secundum illud Luc. XII. 47. Ille servus qui dignoscitur ad antistitem domus non fuit, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem non cognoscit, & sic seductus in peccato, vapulabit paucis. Ergo Adam gravius peccavit quam Eva.

Præterea Augustinus dicit in Libro de decem chordis (cap. 1. in 2. med.) si corpus est vir, melius debet vivere, quam peccet in membris bonis factis, maxime uxorem suam. Et ille mulieris virum. Sed ille qui melius debet facere, si peccet, gravius peccat. Ergo Adam gravius peccavit quam Eva.

Præterea peccatum in Spiritum Sanctum videtur esse gravius. Sed Adam in Spiritum Sanctum videtur peccasse, quia peccavit cogitando de divina misericordia; quod pertinet ad peccatum presumptionis. Ergo videtur quod Adam gravius peccavit quam Eva.

Sed contra est quod poena respondet culpe. Sed

Sed mulier est gravius punita quam vir, ut patet Gen. 1.11. Ergo gravius peccavit quam vir.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) gravitas peccati principalis attenditur secundum peccati speciem quam secundum peccati circumstantiam. Dicendum est ergo, quod si consideremus conditionem personæ utriusque, scilicet mulieris, & viri, peccatum viri est gravius, quia erat perfectior muliere.

Sed quantum ad ipsum genus peccati utriusque peccatum æqualiter dicitur, quia utriusque peccatum fuit superbia. Unde Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxv. à med.) quod mulier excusavit peccatum suum in pari sexu, sed pari factu.

Sed quantum ad speciem superbiæ gravius peccavit mulier, triplici ratione. Primo quidem quia major elatio fuit mulieris quam viri: mulier enim credidit verum esse quod serpens suavit, scilicet, quod Deus prohibuerit ligni esum, ne ad ejus similitudinem pervenirent; & ita dum per esum ligni vetiti Dei similitudinem consequi voluit, superbia ejus ad hoc se erexit quod contra Dei voluntatem aliquid voluit obtinere. Sed vir non credidit hoc esse verum: unde non voluit consequi divinam similitudinem contra Dei voluntatem; sed in hoc superbiuit, quod voluit eam consequi per seipsum. Secundo quia mulier non solum ipsa peccavit, sed etiam virum peccatum suggerit: unde peccavit & in Deum, & in proximum. Tertio in hoc quod peccatum viri diminutum est ex hoc quod in peccatum consensit amicitiam quadam benevolentia, qua plerumque fit ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus; quod nun facere non debuisse digne sententiæ iustus exitus indicavit, ut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. ult. à med.) Et sic patet quod peccatum mulieris fuit gravius quam peccatum viri.

Ad primum ergo dicendum, quod illa lectio mulieris ex præcedenti elatione subsecuta est. Et ideo talis ignorantia non excusatur, sed aggravat peccatum, in quantum scilicet ignorando in maiorem elationem erecta est.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit ex circumstantia conditionis personæ, ex qua peccatum viri fuit gravius secundum quid.

Ad tertium dicendum, quod vir non cogitavit de divina misericordia usque ad contemptum divine justitiæ; quod facit peccatum in Spiritum Sanctum, sed quia, ut Augustinus dicit XIV. de civitate Dei (cap. x. circ. fin.) in expertum digne speritatis, credidit illud peccatum esse veniale, id est de facili remissibile.

QUÆSTIO CLXIV.

De penis peccati primi hominis.

in duos articulos divisa.

Deinde considerandum est de pena primi peccati: & circa hoc quaruntur duo.

Primo de morte, quæ est pena communis. Secundo de aliis particularibus penis, quæ in Genesi assignantur.

ARTICULUS I.

Utrum mors sit pena peccati primorum parentum.

1. quæst. lxxxv. art. 5. & II. dist. xxx. quæst. 1. art. 1. & III. dist. xvi. quæst. 1. art. 1. & IV. prol. princ. & dist. iv. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. & IV. con. cap. li. & mlt. quæst. xx. art. 4. & opusc. 111. cap. cxcvii. cxcviii. cxxli. & cxxlii. & Rom. v. lect. 3. & Hebr. ix. fin.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod mors non sit pena peccati primorum parentum. Id enim quod est homini naturale, non potest dici pena peccati, quia peccatum non perficit naturam, sed vitiat. Mors autem est homini naturalis: quod patet ex hoc quod corpus ejus ex contrariis componitur, & ex hoc etiam quod mortale ponitur in definitione hominis. Ergo mors non est pena peccati primorum parentum.

Præterea, mors, & alii corporales defectus similiter inveniuntur in homine, sicut & in aliis animalibus, secundum illud Eccl. 1.11. 19. Unus interitus est hominis, & iumentorum, & aquæ utriusque conditio. Sed in animalibus brutis mors non est pena peccati. Ergo etiam neque in hominibus.

Præterea, peccatum primorum parentum fuit specialium personarum. Sed mors consequitur totam humanam naturam. Ergo non videtur esse pena peccati primorum parentum.

Præterea, omnes æqualiter derivantur à primis parentibus. Si igitur mors esset pena peccati primorum parentum, sequeretur quod omnes homines æqualiter mortem paterentur quod patet esse falsum, qui quidam citius aliis, & gravius moriuntur. Ergo mors non est pena primi peccati.

Præterea, malum pœnæ est à Deo, ut supra habitum est (I. P. quæst. xl. art. 2.) Sed mors non videtur esse à Deo: dicitur enim Sap. 1. 13. quod Deus mortem non fecit. Ergo mors non est pena primi peccati.

6. Præ-

6. Præterea, pœnæ non videntur esse meritoria: nam meritum continetur sub bono, pœna autem sub malo. Sed mors quandoque est meritoria, sicut patet de morte Martyrum. Ergo videtur quod mors non sit pœna.

7. Præterea, pœna videtur esse afflictiva. Sed mors non potest esse afflictiva, ut videtur: quia quando mors est, eam homo non sentit; quando autem non est, sentiri non potest. Ergo mors non est pœna peccati.

8. Præterea, si mors esset pœna peccati, statim fuisset ad peccatum consecuta. Sed hoc non est verum: nam primi parentes post peccatum diu vixerunt, ut patet Gen. 1v. Ergo mors non videtur esse pœna peccati.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Rom. v. 12. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.

Respondeo dicendum, quod si aliquis propter culpam suam privetur aliquo beneficio sibi dato, carentia illius beneficii est pœna culpæ illius. Sicut autem in primo dictum est (quæst. xvi. art. 1. & quæst. xvi. art. 1.) homini in sua prima institutione hoc beneficium fuit collatum divinitus, ut quando mens ejus esset Deo subiecta, inferiores vires animæ subijcerentur rationali menti, & corpus animæ subijceretur. Sed quia mens hominis per peccatum à divina subiectione recessit, consecutum est ut nec inferiores vires totaliter subijcerentur rationi: unde tanta consecuta est rebellio carnalis appetitus ad rationem, ut nec etiam corpus totaliter subijceretur animæ: unde consequitur mors, & alii corporales defectus. Vita enim, & incolunitas corporis consistit in hoc quod subijciatur animæ, sicut perfectibile suæ perfectioni. Unde per oppositum mors, & ægritudo, & quilibet corporalis defectus pertinet ad defectum subiectionis corporis ad animam.

Unde patet quod sicut rebellio carnalis appetitus ad spiritum est pœna peccati primorum parentum; ita etiam & mors, & omnes corporales defectus.

Ad primum ergo dicendum, quod naturale dicitur quod ex principiis naturæ causatur. Naturæ autem per se principia sunt forma, & materia. Forma autem hominis est anima rationalis, quæ est de se immortalis; & ideo mors non est naturalis homini ex parte suæ formæ. Materia autem hominis est corpus tale quod est ex contrariis compositum, ad quod sequitur ex necessitate corruptibilitas: & quantum ad hoc mors est homini naturalis. Hæc autem conditio in natura humani corporis est consequens ex necessitate materiæ: quia oportebat corpus humanum esse organum tactus, & per consequens medium inter tangibilem; & hoc non poterat esse, nisi esset ex contrariis compositum, ut patet per Philoso-

phum in II. de anima (tex. 111. & seq.) Non autem est conditio secundum quam materia adaptetur formæ: quia si esset possibile, cum forma sit incorruptibilis, potius oporteret materiam incorruptibilem esse; sicut quod terra sit ferrea, competit formæ, & actioni ejus, ut per duritiam sit apta ad secandum: sed quod sit potens rubiginem contrahere, consequitur ex necessitate talis materiæ, & non secundum electionem agentis: nam si artifex posset, faceret ex ferro ferram quæ rubiginem contrahere non posset. Deus autem, qui est conditor hominis, omnipotens est: unde ademum suo beneficio ab homine primitus instituto necessitatem moriendi ex tali materia consequentem: quod tamen beneficium subtractum est per peccatum primorum parentum. Et sic mors & est naturalis propter conditionem materiæ, & est pœnalis propter amissionem divini beneficii præservantis à morte.

Ad secundum dicendum, quod similitudo illa hominis ad alia animalia attenditur quantum ad conditionem materiæ, id est quantum ad corpus ex contrariis compositum, non autem quantum ad formam: nam anima hominis est immortalis, brutorum vero animalium animæ sunt mortales.

Ad tertium dicendum, quod primi parentes fuerunt à Deo instituti non solum sicut quædam personæ singulares, sed sicut quædam principia totius humanæ naturæ ab eis ad postereros derivanda simul cum beneficio divino præservante à morte. Et ideo per eorum peccatum tota humana natura in posteris tali beneficio destituta mortem incurrit.

Ad quartum dicendum, quod aliquis defectus ex peccato consequitur dupliciter. Uno modo per modum pœnæ taxatæ à iudice: & talis defectus æqualis debet esse in his ad quos æqualiter pertinet peccatum. Alius autem defectus est qui ex hujusmodi pœna per accidens consequitur, sicut quod aliquis pro culpa sua execratus cadat in viam: & talis defectus culpæ non proportionatur, nec ab homine iudice pensatur, qui non potest fortuitus eventus præcognoscere. Sic ergo pœna taxata pro primo peccato proportionaliter ei respondens fuit subtractio divini beneficii, qui relictus, & integritas humanæ naturæ conservabatur. Defectus autem consequens subtractionem hujusmodi beneficii sunt mors, & aliæ penalitates præsentis vitæ. Et ideo non oportet hujusmodi pœnas æquales esse in his ad quos æqualiter pertinet primum peccatum. Verum quia Deus præcitus est omnium futurorum eventuum, ex dispositione divine præscientiæ, & providentiæ hujusmodi penalitates diversimode in diversis inveniuntur: non quidem propter aliqua merita, vel demerita præcedentia hanc vitam, ut Origenes posuit (Lib. II. Per-

riarch. cap. ix. à med.) hoc enim est contra id quod dicitur Rom. ix. 11. *Cum nondum ali- quid boni, aut in illi egisset; & etiam est contra hoc quod in primo ostensum est (quæst. XLVI. art. 2. & quæst. LXXV. art. 7. & quæst. XC. art. 4.) quod anima non est creata ante corpus: sed vel in peccatis patrum peccatorum, in quantum filius est quædam res par- tris, unde frequenter parentes puniuntur in prole; vel etiam propter remedium salutis ejus qui hujusmodi penalitatis subditur, ut scilicet per hoc à peccatis areatur, aut etiam de virtutibus non superbiat, & per patientiam conoretur.*

Ad quintum dicendum, quod mors dup- liciter potest considerari. Uno modo secun- dum quod est quoddam malum humanæ natu- ræ: & sic non est ex Deo, sed est defectus quidam incidens ex culpa humana. Alio modo potest considerari, secundum quod habet quædam rationem boni, prout scilicet est quædam iusta pœna: & sic est à Deo. Unde Augustinus dicit in Lib. I. Retract. (cap. xxi. circ. med. & cap. xxvi. parum à princ.) quod Deus non est auctor mortis, nisi inquan- tum est (a) mors pœna.

Ad sextum dicendum, quod, sicut Au- gustinus dicit XIII. de civ. Dei (cap. v. ad fin.) *quædammodum injusti male utuntur non tantum in illi, verum etiam boni; ita iusti bene utuntur non tantum boni, sed etiam mali. Hinc fit ut & mali male lege utantur, quamvis lex sit bonum, & boni bene moriantur, quamvis sit mors in se malum.* In quantum igitur sancti bene morte utuntur, fit eis mors meritoria.

Ad septimum dicendum, quod mors dup- liciter accipi potest. Uno modo pro ipsa priva- tione vitæ: & sic mors sentiri non potest, cum sit privatio sensus, & vitæ; & sic non est pœna sensus, sed pœna damni. Alio modo secundum quod nominat ipsam corruptio- nem, quæ terminatur ad privationem prædic- tam. De corruptione autem, sicut & de ge- neratione dupliciter loqui possumus. Uno modo, secundum quod est terminus alterationis: & sic in ipso instanti in quo primo privatur vi- ta, dicitur inesse mors: & secundum hoc etiam mors non est pœna sensus. Alio modo corruptio potest accipi cum alteratione præce- dente, prout dicitur aliquis mori, dum mo- vetur in mortem; sicut dicitur aliquid geni- rari, dum movetur in generatum esse: & sic mors potest esse afflictiva.

Ad octavum dicendum, quod sicut Au- gustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxii.) *Hæc mors ea die accidit qua factum est quod Deus reversus: quia ex tunc unibidam qualita- tem, & mortiferam primi parentis in corpore mor-*

(a) Nicolaus omittit mors.

tali contraxerunt. Vel, sicut dicit Lib. I. de peccatorum meritis, & remissione (cap. xvi. circ. med.) *quamvis annis multos primi paren- tes postea vixerint, illo tamen die mori coeperunt, quo mortis legem, qua in senium veterescerent, ac- ceperunt.*

ARTICULUS II.

797

Utrum convenienter particulares pœnae pri- morum parentum determinentur in miseri- cordia Scripturæ, & per patientiam conoretur.

II. dist. xxix. quæst. 1. art. 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter particulares pœnæ primorum parentum determinentur in Scriptura. Non enim debet assignari ut pœna peccati id quod etiam sine peccato esset. Sed dolor in pariendo esset, ut videtur, etiam sine peccato: hoc enim requirit dispositio femine sexus, ut proles nasci non possit sine dolore parientis: si- militer etiam subjectio mulieris ad virum con- sequitur ad perfectionem virilis sexus, & im- perfectionem muliebris: germinatio etiam spinarum, & tribulorum ad naturam terræ per- tinet, quæ nascitur etiam sine peccato. Non ergo hujusmodi sunt convenientes pœnæ primi peccati.

2. Præterea. Id quod pertinet ad dignita- tem alicujus, non videtur ad pœnam ejus pertinere. Sed multiplicatio conceptus pertinet ad dignitatem mulieris. Ergo non debet poni quasi mulieris pœna.

3. Præterea. Pœna peccati primorum pa- rentum ad omnes derivatur, sicut de morte dictum est (art. præc.) Sed non omnium mu- lierum multiplicatur conceptus, nec omnes viri in sudore vultus sui pane vescuntur. Non ergo istæ sunt convenientes pœnæ primi peccati.

4. Præterea. Locus paradisi propter homi- nem factus erat. Sed nihil debet esse frustra in rerum ordine. Ergo videtur quod non fuerit conveniens hominis pœna quod à paradiso ex- cluderetur.

5. Præterea. Locus ille paradisi terrestris de se dicitur esse inaccessibilis. Frustra ergo ap- posita sunt alia impedimenta, ne homo illic reverteretur, scilicet Cherubin; & gladius flammeus, atque versatilis.

6. Præterea. Homo post peccatum statim necessitati mortis fuit additus; & ita benefi- cio ligni vite non poterat ad immortalitatem reparari. Frustra ergo ei usus ligni vitæ interdi-

ciatur, cum dicitur Gen. 111. 22. (a) *Videte ne forte sumas de ligno vitæ, & vivas in æter- num.*

7. Præterea. Insultare misero, videtur mi- sericordie, & clementie repugnare, quæ ma- xime in Scriptura Deo attribuitur, secundum illud Psal. cxlii. 9. *Miserationes ejus super om- nia opera ejus.* Ergo inconvenienter ponitur, Deum insultare primis parentibus per peccatum jam in miseriam deductis, ubi dicitur (Gen. 111. 22.) *Ecce Adam quasi unus ex no- bis factus sciens bonum, & malum.*

8. Præterea. Vestitus ad necessitatem hominis pertinet, sicut, & cibus, secundum il- lud I. ad Timoth. ult. 8. *Habentes alimentum, & quibus regamur his contenti simus.* Ergo sicut cibus primis parentibus fuit attributus ante pec- catum, ita etiam & vestitus attribui debuit. Inconvenienter ergo post peccatum dicitur eis Deus tunicas pellicæ fecisse.

9. Præterea. Pœna que alicui peccato ad- hibetur, debet plus habere in malo quam emol- lumentum quod quis ex peccato consequitur; alioquin per penam non deterretur quis à peccato. Sed primi parentes ex peccato con- fecuti sunt quod eorum oculi aperirentur; ut dicitur Gen. 111. Hoc autem præponderat in bono omnibus malis penalibus, quæ ponun- tur ex peccato consecuta. Inconvenienter ergo describuntur pœnæ peccatum primorum parentum consequentes.

In contrarium est quod hujusmodi pœnæ sunt divinitus taxatæ à Deo qui omnia fecit in numero, pondere, & mensura, ut dicitur Sap. xi.

Respondeo dicendum, quod, sicut dic- tum est (art. præc.) primi parentes propter suum peccatum privati sunt beneficio divi- ni, quo humanæ naturæ integritas in eis con- servabatur, per cuius subtractionem humanæ natura in defectus pœnales incidit. Et ideo dupliciter puniti fuerunt. Primo quidem quan- tum ad hoc quod subtractum fuit eis id quod integritatis statui competebar scilicet locus ter- restris paradisi: quod significatur Gen. 111. cum dicitur: *Et emisit eum Deus de para- diso voluptatis.* Et quia ad illum statum pri- mæ innocentie per seipsum redire non poterat, convenienter apposita sunt impedimenta, ne rediret ad ea quæ primo statui competebar, scilicet à cibo, ne sumeret de ligno vitæ, & à loco, collocavit enim Deus ante paradisum Cherubin, & flammeum gladium.

Secundo autem puniti fuerunt quantum ad hoc quod tributa sunt eis ea quæ naturæ con- veniunt tali beneficio destituta: & hoc quidem quantum ad corpus, & quantum ad ani- mam. Quantum quidem ad corpus, ad quod

(a) In Vulgata dicitur Videte.

pertinet differentia sexus, alia pœna attributa est mulieri, alia viro. Mulieri quidem attri- buta est pœna generatio duo, propter quæ viro conjungitur; quæ sunt generatio pro- lis, & communicatio operum pertinentium ad domesticam conversationem. Quantum au- tem ad generationem prolis punita fuit du- pliciter. Primo quidem quantum ad rædia, quæ sustinet portando prolem conceptam; & hoc significatur cum dicitur (Gen. 111. 16.) *Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus tuos:* & quantum ad dolorem quem patitur in parien- do: & quantum ad hoc dicitur: *In dolore paries.* Quantum vero ad domesticam conver- sationem punitur secundum hoc quod sub- jicitur dominationi viri per hoc quod dicitur: *Sub viri potestate eris.* Sicut autem ad mulierem pertinet ut subdatur viro in his quæ ad domesticam conversationem pertinent; ita ad virum pertinet quod necessaria vitæ procu- ret. Et circa hoc punitur tripliciter. Primo quidem per terræ sterilitatem, cum dicitur: *Maledicta terra in opere tuo.* Secundo per la- boris anxietatem, sine qua fructus terræ non percipit: unde dicitur: *In labore comedes ex ea cunabis diebus vite tue.* Tertio quantum ad impedimenta quæ proveniunt terram col- lentibus: unde dicitur: *Spinæ, & tribulos germinabit tibi.*

Similiter etiam ex parte animæ triplex eorum pœna describitur. Primo quidem quan- tum ad confusionem, quam passi sunt de re- bellione carnis ad spiritum: unde dicitur: *Aperi sunt oculi amborum, & cognoverunt se esse nudos.* Secundo quantum ad increpationem propriæ culpæ, per hoc quod dicitur: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis.* Tertio quantum ad commemorationem futu- ræ mortis, secundum quod ei dictum est: *Palcis es, & in pulverem reverteris.* Ad quod etiam pertinet quod Deus fecit eis tuni- cas pellicæ in signum mortalitatis eorum.

Ad primum ergo dicendum, quod in statu innocentie fuisset partus absque dolo- re: dicit enim Augustinus in XIV. de ci- vitate Dei (cap. xxvi. circ. med.) *Sicut ad partendum non doloris generus, sed naturæ impulsus feminæ visera relaxaret; ita ad fetandum, & concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius usus naturam utram- que conjungeret.* Subjectio autem mulieris ad virum intelligenda est in pœnam mulie- ris esse inducenda, non quantum ad regni- men (quæ etiam ante peccatum vir caput mulieris fuisset, & ejus gubernator extitisset) sed prout mulier contra propriam voluntatem nunc necesse habet viri volun- ti parere. Spinæ autem, & tribulos ter-

ra germinasset, si homo non peccasset, in cibum animalium, non autem in hominis penam: quia scilicet propter eorum exortum nullus labor, aut puniō homini operanti in terra accideret, ut Augustinus dicit III. super Gen. ad lit. (cap. xviii.) Quamvis Alcuinus dicat, quod ante peccatum terra omnino spinas, & tribulos non germinasset. Sed primum est melius.

Ad secundum dicendum, quod multitudo conceptuum inducitur in penam mulieris, non propter ipsam procreationem prolis, quæ etiam ante peccatum fuisset, sed propter multitudinem afflictionum, quas mulier patitur ex hoc quod portat fetum conceptum. Unde signanter conjungitur: *Multiplicabo gemitus tuos, & conceptus tuos.*

Ad tertium dicendum, quod illæ pœnæ aliquantulum ad omnes pertinent. Quæcumque enim mulier concipit, necesse est quod ærumna pariat, & cum dolore pariat; præter B. Virginem, quæ sine dolore pariat, & sine dolore peperit: quia ejus conceptio non fuit secundum legem naturæ à primis parentibus derivata. Si autem aliqua non concipit, neque parit, patitur sterilitatis defectum: qui præponderat pœnæ prædictis. Similiter etiam oportet ut quicumque terram operatur, in fudore vultus comedat panem: & ipsi qui per se agriculturam non exercent, in aliis laboribus occupantur: homo enim *nisi ut ad laborem, ut dicitur Job v. 7. (a)* & sic panem ab aliis in sudore vultus elaboratum manducant.

Ad quartum dicendum, quod locus ille paradisi terrestris, quamvis non serviat homini ad usum, servit tamen ei ad documentum; dum cognoscit, propter peccatum se tali loco fuisse privatum; & dum per ea quæ corporaliter in illo paradiso sunt, instruitur de his quæ pertinent ad paradysum caelestem; quo aditus homini præparatur per Christum.

Ad quintum dicendum, quod, salva spiritalis sensus mysteriis, ille locus præcipue videtur esse inaccessibilis propter vehementiam æstus in locis intermedis ex propinquitate Solis: & hoc significatur per flammæum gladium, qui versatilis dicitur propter proprietatem motus circularis hujusmodi æstum caulantis. Et quia motus corporalis creaturæ disponitur ministerio Angelorum, ut patet per Augustinum III. de Trinit. (cap. xv. ante med.) conveniēter etiam simul cum gladio versatili Cherubin adjungitur ad custodiendam viam ligni vitæ. Unde Augustinus dicit in XI. super Gen. ad lit. (cap. xl. in fin.) *Hoc per calces utitur*

(a) Ita mss. & editi passim. Nicolaus qui ab aliis in sudore vultus elaboratur. Theologi videntur legendum & sic panem cum aliis in sudore vultus manducant.

que potestates etiam in paradiso visibili factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium esse illic quadam ignea custodia.

Ad sextum dicendum, quod homo si post peccatum de ligno vitæ comessisset, non propter hoc immortalitatem recuperasset, sed beneficio illius cibi potuisset vitam æternam prolongare. Unde quod dicitur, *Et vivat in agerem, sumitur ibi æternum pro diturno.* Hoc autem non expediebat homini ut in miseria hujus vitæ diutius permaneret.

Ad septimum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxix. à med.) *verba hæc Dei non tam sunt primis parentibus insulantia, quam ceteris, ne ita superbiant, deterrant, propter quos ista conscripta sunt: quia scilicet non solum Adam non fuit factus, qualis fieri voluit, sed nec illud ad quod factus fuerat, conservavit.*

Ad octavum dicendum, quod vestitus necessarius est homini secundum statum præsentis miseriæ propter duo. Primo quidem propter defectum ab exterioribus nutrimentis, puta intemperati caloris, & frigoris; secundo ad tegumentum ignominie, ne turpido membrorum appareat, in quibus præcipue manifestatur rebellio carnis ad spiritum. Hæc autem duo in primo statu non erant: quia in statu illo corpus hominis non poterat per aliquod extrinsecum lædi, ut in primo dictum est (quæst. xcvi. art. 2.) Nec etiam erat in statu illo aliqua turpido in corpore hominis, quæ ad confusionem induceret. Unde dicitur Gen. 11. 25. *Erat autem uterque nudus, Adam scilicet, & uxor ejus, & non erubescerant.* Alia autem ratio de cibo est, qui est necessarius ad fomentum caloris naturalis, & ad corporis augmentum.

Ad nonum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxi.) *non est credendum quod primi parentes essent producti clausi oculis; præcipue cum de muliere dicitur, quod vidit lignum, quod esset pulchrum, & bonum ad vescendum. Aperti ergo sunt oculi anborum ad aliquid intuentium, & cogitandum quod antea nunquam adverterant, scilicet ad invicem concupiscendum, quod ante non fuerat.*

QUÆST.

QUÆSTIO CLXV.

De tentatione primorum parentum, in duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de tentatione primorum parentum: circa quam quaeruntur duo.

Primo, utrum fuerit conveniens quod à diabolo homo tentaretur.

Secundo, de modo, & ordine illius tentationis.

ARTICULUS I. 798

Utrum fuerit conveniens ut homo à diabolo tentaretur.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens ut homo à diabolo tentaretur. Eadem enim poena finalis debetur peccato angeli, & peccato hominis, secundum illud Matth. xxv. 41. *Ita maledicti sunt ignem æternum, qui parati sunt diabolo, & angelis ejus.* Sed primum peccatum angeli non fuit ex aliqua tentatione exteriori. Ergo nec primum peccatum hominis debuit esse ex aliqua exteriori tentatione.

2. Præterea. Deus præfatus futurorum sciebat quod homo per tentationem demonis in peccatum deiceretur; & sic bene sciebat quod non expediebat ei quod tentaretur. Ergo videtur quod nec fuerit conveniens quod permitteret cum tentari.

3. Præterea. Quod aliquis impugnatorum habeat, ad poenam pertinere videtur; sicut & contractio pertinere videtur ad præmium quod impugnatio subtrahatur, secundum illud Proverb. xvi. 7. *Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.* Sed poena non debet præcedere culpam. Ergo inconveniens fuit quod homo ante peccatum tentaretur.

Sed contra est quod dicitur Eccli. xxxi. 11. *Qui tentatus non est, qualis est?*

Respondeo dicendum, quod divina sapientia disponit omnia suaviter, ut dicitur Sap. vii. 11. in quantum scilicet sua providentia singulis attribuit quæ eis competunt secundum suam naturam: quæ, ut dicit Dionysius iv. cap. de div. Nomin. (par. iv. à med. lect. 23.) *providentia non est naturam corrumpere, sed salvare.* Hoc autem pertinet ad conditionem humanæ nature ut ab aliis creaturis juvari, vel impediri possit.

Unde conveniens fuit ut Deus hominem in statu innocentie & tentari permitteret per malos angelos, & juvari eum faceret per bonos. Thom. Op. Tom. IV.

nos. Ex speciall enim beneficio gratiæ hoc erat ei collatum ut nulli creatura exterior ei posset nocere contra propriam voluntatem, per quam etiam tentationi demonis resistere poterat.

Ad primum ergo dicendum, quod supra naturam humanam est aliqua natura, in qua potest malum culpæ inventi; non autem supra naturam angelicam. Tentare autem inducendo ad malum, non est nisi jam depravari per culpam. Et ideo conveniens fuit ut homo per angelum malum tentaretur ad peccandum; sicut etiam secundum ordinem nature per Angelum bonum promovetur ad perfectionem. Angelus autem à suo superiori, scilicet à Deo, in bono perfecti potuit, non autem ad peccandum induci: quia, sicut dicitur Jacobi i. 13. *Deus tentator malorum est.*

Ad secundum dicendum, quod sicut Deus sciebat quod homo per tentationem in peccatum esset deiciendus; ita etiam sciebat quod per liberum arbitrium resistere poterat tentatori. Hoc autem requirebat conditio nature ipsius ut proprie voluntati relinqueretur, secundum illud Eccli. xv. 14. *Deus reliquit hominem in manu consilii sui.* Unde Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xv. ante med.) *Non mihi videtur magne laudis futurum fuisse hominem; si propterea posset bene vivere, quia nemo male vivere suaderet; cum & in natura posset, & in potestate haberet velle non consentire suaderenti.*

Ad tertium dicendum, quod impugnatio cui cum difficultate resistitur, pœnalis est. Sed homo in statu innocentie poterat absque omni difficultate tentationi resistere: & ideo impugnatio tentatoris eis pœnalis non fuit.

ARTICULUS II. 799

Utrum fuerit conveniens modus, & ordo primæ tentationis.

I. p. quæst. xli. art. 4. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens modus, & ordo primæ tentationis. Sicut enim ordine nature angelus erat superior homine, ita & vir erat perfectior muliere. Sed peccatum pervenit ab angelo ad hominem. Ergo pari ratione debuit pervenire à viro in mulierem, ut scilicet mulier per virum tentaretur; & non e converso.

2. Præterea. Tentatio primorum parentum fuit per suggestionem. Potest autem diabolus etiam suggerere homini absque alia exteriori sensibili creatura. Cum ergo primi parentes essent spiritali mente præditi, minus sensibilibus quam intelligibilibus inherentes, conveniēter fuisset quod solum spiritali tentatione homo tentaretur quæ exteriori.

3. Præterea. Non potest conveniēter aliquid